Dr. Alfred Rosenberg –Friedrich Nietzsche

Projev na vzpomínkové slavnosti u příležitosti 100. narozenin Friedricha Nietzscheho 15. října 1944 ve Výmaru.

PŘELOŽENO Z DOSTUPNÉHO PŘEPISU NA ARCHIVE.ORG, DOSTUPNÉ Z: archive.org/details/Friedrich.Nietzsche/

Překlady podstupují průběžnou revizí, není tedy zaručena absolutní správnost překladu - i v rovině pravopisné a formátové.

FRIEDRICH NIETZSCHE

Sešli jsme se dnes, abychom uctili památku velkého Němce, který se kdysi stal revolucionářem z vnitřního protestu proti svému intelektuálnímu a politickému okolí, který musel po desetiletí snášet osud nepochopení a teprve v naší době se blíží svému historickému ocenění. Cílem naší dnešní diskuse nemůže být detailně ukázat vývoj všech myšlenek Friedricha Nietzscheho, ani zkoumat, co se z rozmanité, bohaté účinnosti jeho myšlení jakoby vyklubalo jako systém, ale připomenout si člověka samotného. To můžeme dnes učinit s o to větším pochopením při obecném přehledu jeho díla, neboť v Nietzscheho díle nejde ani tak o výstavbu a rozšíření filosofické stavby, ale v podstatě vždy o problém postoje k osudu. Právě tento postoj k osudu doby, která ho obklopovala, přiměl Nietzscheho vydat se cestou od „Zrození tragédie“ přes „Nečasové úvahy“ až k „Mimo dobro a zlo“ a jeho stále ostřejšímu útoku na celý svět 19. století. Jeho osobní zkušenost je proto s jeho dílem spojena těsněji než u mnoha jiných myslitelů a tvůrců; ostatně jeho dílo lze bez této zkušenosti jen stěží skutečně interpretovat. Zásadní otázka jeho života, kterou kdysi vyslovil: „Je dnes možná velikost?“, určovala celé jeho myšlení a jednání. Sotva kdy se taková otázka stala osudem myslitele; neboť on, který hledal velikost, ušlechtilost a vznešenost postojů a vlastností a podmínky hierarchie existence, jež by je zohledňovala, viděl kolem sebe právě úpadek takových možností a stále zřetelnější nástup všeho, co vnímal a hodnotil jako opak velikosti a ušlechtilosti.

Tato otázka, kterou kladl životu a jejímu popření prostředím své doby, je lidským a intelektuálním konfliktem Friedricha Nietzscheho a zároveň tajemstvím jeho nemilosrdně

pitvající analýzy a proroctvím konfliktů budoucího světa, které vyrostlo z jeho nemilosrdného uvědomění si situace. Nietzsche byl Prométheem své doby, jehož pochodeň osvětlovala i ta nejtemnější zákoutí nejstřeženějších a přitom tak často zakonzervovaných tradic, ale také nebezpečnou pochodní, která hrozila zapálit mnohé dosud právem střežené a sloužila jako most z minulosti do budoucnosti. Nietzsche se narodil do doby nesmírného obohacení vědomostmi z historických epoch všech národů. Devatenácté století bylo nejen stoletím techniky, ale také stoletím shromažďování historických poznatků od nejstarších národů a kultur, stoletím, v němž před pozorujícím okem ležely vědecky uspořádané všechny formy a styly umění, věkem, který on sám označil za epochu „stylových maškarád“. Nejnovější průmyslové stavby se spojily s historickými a uměleckohistorickými poznatky a vytvořily matoucí mentální kostým. „Evropský hybridní člověk“ však takový kostým potřeboval, protože čím více vnitřně chudl, tím více se domníval, že se potřebuje zahalit do vypůjčených a naučených pokladů minulosti, aby zakryl či zamaskoval svou stále větší prázdnotu.

V 19. století se evropské národy uprostřed tohoto prostředí nově mocensky formovaly. Teprve v této době dokázala Francie přenést bouře revoluce 18. století do životaschopné podoby, Itálie se po staletích rozdělení sjednotila jako stát a Německo zažilo novou říši jako zjevné naplnění dlouholetého snu svých nejlepších. Tento národní politický vzestup se však spojil s problémy nového průmyslového věku, které liberální světonázor nedokázal zvládnout. Učil svobodě hospodářství, svobodě obchodu, žil v duchovně omezeném optimismu, jako by usnadnění dopravy, výměna zboží s jinými kontinenty, nárůst technických vymožeností atd. znamenaly věčný pokrok

kultury a civilizace, sice narušovaný některými vojensko-politickými konflikty, ale v podstatě nezastavitelný. Umění bylo vnímáno jako relaxace nebo zábava, lidé žili nebo se snažili žít starými styly a jen málokdo si uvědomoval, že toto shromažďování historických a uměleckohistorických poznatků ještě neznamená kreativitu. Přestože vznikající sociální napětí vnímali také jako rušivé jevy „hospodářského pokroku“, zavírali oči před tím, že průmysl strhává další a další miliony lidí do třídy, kterou lze nazvat proletariátem. Přehlíželi, že taková utlačovaná, stále rostoucí vrstva se může stát obětí doktrín, které ji podněcují proti všemu, co kdysi skutečně založilo národy, státy a kultury. Na obzoru bylo vidět rozpad, zhroucení, války a revoluce. Tentýž pohled se pak musel v tomto rušném, krátkozrakém a zároveň arogantním prostředí cítit o to osaměleji, že varování a užitečné nové podání forem nebylo vyslyšeno nebo bylo sotva vyslyšeno, každopádně však nebylo pochopeno a nakonec zůstalo zcela bez odezvy. Líčit tento vývoj znamená vyprávět Nietzscheho život zevnitř a učinit srozumitelným jeho vztah k Německu, k dějinám, k Evropě, k náboženství a ke společenské otázce své doby. Dobře věděl, že nemůže být plně vyslyšen, věděl také, že už nepatří do 19. století, a sebe a těch několik málo, v něž doufal, nazýval „Evropany pozítří“, „prvňáčky dvacátého století“. Toto uvědomění však nemohlo zahojit a dát zapomenout na rány, které znovu a znovu vznikaly, když se Nietzscheho analýza a vzdálená vize střetávaly s jeho přítomností a když jeho volání zůstávalo po celý život nevyslyšeno. Stejně jako on se cítili mnozí, kteří doufali v hrdinné Německo roku 1871 a viděli, jak ve stínu této dobyté říše vyrůstají Bleichröderovi, pak Ballinovi a jiní soudruzi. Ozvali se někteří, které dnes také řadíme k prorokům naší doby, někteří se sblížili s Nietzschem, jiní

pracovali neznámo kde: nestali se jednotnou intelektuální a politickou silou. Bylo to něco, co v této době zaneprázdněné komerční politiky chybělo k tomu, aby vedli velké národy k uvědomění si sebe sama, totiž všeobecné utrpení. Proto také Nietzsche velmi dobře věděl, když napsal: „Disciplína utrpení, velkého utrpení - copak nevíte, že jen tato disciplína vytvořila veškeré dosavadní povznesení člověka?“ Jen takové společné utrpení zvyšuje napětí duše, jen pohled na velký a obecný osud posiluje ducha invence a statečnosti v boji. Jen takové utrpení může lidi, tedy celé společenství, které společně pociťuje utrpení, povolat k velkým úspěchům. A tento předpoklad pro uskutečnění svého proroctví v reflektujícím národě musel Friedrich Nietzsche popřít.

Ve světových dějinách existují epochy, v nichž myslitelé a státníci, marně bojující se svou dobou, kreslí novou podobu budoucnosti a umožňují ji, aniž by se sami mohli podílet na jejím naplnění. Jsou jiní myslitelé a státníci, jejichž myšlenky a činy se dokážou promítnout do velkého politicko-revolučního, světonázorového hnutí, v němž, kráčejíce jakoby vpřed, formativně a politicky vůdčím způsobem spojují světonázor a státní politiku. Nietzsche byl jedním z prvních, a proto si musel tragédii takového osudu vychutnat naplno, protože se s tímto osudem nesmířil s humorem a klidem, přestože si to přál, ale čím méně ho chtěl člověk slyšet, tím vehementněji mluvil a čím menší byla ozvěna, tím hlasitěji se dovolával odpovědi. Jakýsi Wilhelm Raabe, který musel také odmítnout tolik věcí o tehdejším Německu a celé své éře, jež nebezpečně směřovaly k temné budoucnosti, přesto zamyšleně prohlásil: „Německý génius čerpá třetinu své síly z filištínů.“ Toto úsměvné a moudré poznání nemohlo stačit Nietzschemu, který před sebou v podstatě neviděl usedlou, klidnou, pracovitou maloburžoazii,

ale spíše ji našel dávno prorostlou kapitalistickou buržoazií, a viděl, jak se tato vyšší střední třída vyvíjí do stále exkluzivnějších pozic vyžadujících na jedné straně bohatství, a na druhé straně množící se bezpráví celé této doby. Zdálo se mu, že „bohatí a chudí“ se stávají „nebezpečnými tvory“. A přitom právě tímto prostředím by Nietzsche musel projít, aby byl vyslyšen samotnými lidmi. To byla druhá tragédie jeho života, že on, který se chtěl v Německu dotknout nejlepších stránek germánské podstaty, se k této podstatě nemohl dostat, takže nakonec ta vrstva intelektuálního vedení, která zde mohla vytvořit most, byla natolik mentálně omráčena obchodem a technikou, že se tohoto spojení nechtěla vzdát. Tak se Nietzscheho okruh stále zmenšoval a nakonec zůstalo jen několik málo těch, kteří mohli jeho osamělost když ne sdílet, tak alespoň pochopit. A tato poslední samota byla nakonec jedním z rozhodujících faktorů pro pochopení velké části podoby Nietzscheho útoku na svou dobu, včetně přehánění této podoby. Ale právě tato osamělost a zároveň síla vidění staví Nietzscheho dnes doprostřed velkých událostí tohoto 20. století, které předpověděl, doprostřed obrovského konfliktu, který dnes musí německý národ vybojovat, ale také doprostřed onoho procesu, v němž se všechno, proti čemu Nietzsche ve svém nitru bojoval jako proti nehezkému a nehodnému, spojilo proti Německu, které se překonáním všech těchto vleklých sil a jevů 19. století chystá vstoupit do 20. století s jinou a novou formou. Překonáním všech těchto vleklých sil a jevů 19. století se chystá obdařit 20. století novou ideou, novým životním postojem, skutečně rozsáhlým německým a evropským pohledem na svět.

V tomto širokém kontextu je pro nás Nietzscheho pozice v německém myšlení a v evropské existenci dnes obzvláště důležitá, a to vzhledem ke konfliktu dvou světů. Vím, kolik

kontroverzí obklopuje tyto dva problémy jeho života a že není těžké najít pro ně zdánlivě protichůdné, dokonce se vzájemně vylučující citáty. Samotná slova, stavěná vedle sebe, čerpaná ze zcela odlišných nálad a epoch, jsou však sama o sobě jen pomíjivými symboly, pokud nebyla rozpoznána podstata člověka a jeho celkový postoj. To, co lze pak interpretovat jako boj a odmítání, často není bojem proti skutečnému jádru, jako je němectví, ale spíše trpkou konfrontací se vzhledem doby, a mnohé z toho, co se jeví jako nenávist, je v podstatě jen zraněná a zklamaná láska. Teprve když toto pochopíme, budeme schopni správně pochopit Nietzscheho život - a nejen Nietzscheho, ale i životy mnoha bojovníků v Německu. Chtěl bych jen připomenout ta krásná slova, která představují jakoby předehru k celému vnitřnímu probuzení Friedricha Nietzscheho, když prohlásil, že si myslí o čistém a silném jádru německé podstaty tolik, že si od něj dovoluje očekávat odstranění násilně implantovaných cizích prvků a považuje za možné, že se německý duch vrátí sám k sobě. *„Ale ať nikdy nevěří“,* dodal tehdy Nietzsche a téměř vše předjímal, *„že může vést podobné boje bez svých domácích bohů, bez své mýtické vlasti, bez ‘navrácení' všeho německého!“ „Ať nikdo nevěří, že německý duch navždy ztratil svou mytickou vlast, když stále tak jasně rozumí ptačímu volání, které o této vlasti vypráví. Jednoho dne se ocitne vzhůru, v celé ranní svěžesti ohromného spánku: pak zabije draky, zničí zrádné trpaslíky a probudí Brünhildu - a ani samotné Wotanovo kopí mu nebude moci zabránit v cestě!“* Byl to výraz naděje, která šla doslova za vším, která nejenže žádala očistu od všech přerostlých cizích rostlin a jejich šťáv, ale věrně ji očekávala, opravdové vnitřní znovuzrození, které vedlo zpět k posledním kořenům a toužilo po nich, aby poskytly sílu pro velkou budoucnost.

Vojácký postoj v Nietzscheho myšlení, na který vždy kladl zvláštní důraz, můžeme slyšet i z jiné strany. V roce 1870 napsal v dopise, že okamžitě požádal o dovolenou a o to, aby si splnil svou vojenskou povinnost. V roce 1871 napsal o naší armádě, kterou našel svěží a silnou, ve starém germánském zdraví: *„Můžeme na tom stavět: můžeme znovu doufat! Naše německá mise ještě neskončila! Jsem statečnější než kdy jindy: vždyť ještě ne všechno zahynulo pod francouzsko-židovským zploštěním a 'elegancí' a pod chamtivým chodem 'dnešní doby'. Stále ještě existuje statečnost, a to německá, která je něčím vnitřně odlišným od elánu našich nešťastných sousedů.“*

A dále píše témuž příteli: *„Jen jako bojovníci máme ještě právo existovat v naší době, jako průkopníci nadcházejícího saeculu, jehož vznik můžeme zhruba odhadnout sami ze sebe, z našich nejlepších hodin: neboť tyto nejlepší hodiny nás zřejmě odcizují duchu naší doby, ale přesto musí mít někde svůj domov; proto se domnívám, že máme tak matnou vůni toho, co v těchto hodinách přijde.“*

Tyto a další pasáže vyjadřují onu vnitřní vůli k přetvoření německého myšlení a osudu, která se chce projevit a očekává odpověď od nejlepších duší své doby, ale zároveň i děsivou předtuchu, že jeho „současnost“ o takovou obnovu vůbec nestojí, ale spokojuje se, ba vyčerpává se v povrchnosti industrializovaného velkoměstského života. Nietzsche se opět odvolává na otce svého přítele, jehož úžasného německého ducha, jehož pruskou vážnost obdivuje a od něhož si lze slibovat vše, *„zatímco já“*, pokračuje, *„jsem nyní velmi kritický k ‚německé kultuře‘, která se vznáší nahoře“*.

Když nyní Nietzsche vystupuje se svými díly a otevřeně zahajuje ústřední boj proti všemu zpátečnickému,

pokryteckému a zatuchlému, uvědomuje si, že je kolem něj jen málo těch, kteří ho slyší, a že následovníky nechce hledat uprostřed povrchního víru své doby. V roce 1874 si uvědomil, že je v podstatě melancholik, a dodal: *„Nehledám nic víc než trochu svobody, trochu skutečného životního vzduchu, a bráním se a bouřím proti mnoha, nevýslovně mnoha nesvobodným věcem, které na mně lpí.“*

Jeho „velký frontální útok na všechny druhy současného německého obskurantismu“ mu vynesl naprosté odmítnutí, a když nenašel žádnou odezvu, melancholicky znovu prohlásil: *„Do toho, co se týká dnešních Němců, mi nic není - což ovšem není důvod se na ně zlobit.“*

Poté jeho zklamání a útoky stále narůstaly a v roce 1888 přišel s posledním echem: *„Ve vší skromnosti naznačuji, že ‚duch‘, takzvaný ‚německý duch‘, se vydal na procházku a žije někde v letovisku - alespoň ne v ‚Říši‘ - spíše v Sils Maria ...“*

Zkoumání povahy tohoto německého ducha a jeho postavení v dějinách, a tím i zkoumání evropského ducha, který se pohyboval v podobném duchu jako německé myšlení, je analytickou linií, kterou se Nietzsche nyní vydává na cestu svého života. Toto pronikání a hodnocení německo-evropského myšlenkového vývoje však neprovádí ve stylu lhostejné erudice, nýbrž od počátku prohlašuje, že má odpor k jakémukoli „talentu bez touhy“ a že tam, kde bychom něco takového našli: v kruhu učenců nebo dokonce mezi takzvanými vzdělanci, to v nás musí vyvolávat jen „odpor a znechucení“. Naopak je příznivcem důvěrného zapojení do každého zkoumání všeho lidského a na rozdíl od mnoha doktrinářů své doby považuje za nezbytné, aby „schopenhauerovský člověk“, tj. skutečně hluboce zkoumající člověk, byl v jádru plný silného,

stravujícího ohně a na hony vzdálený „chladné a opovrženíhodné neutralitě takzvaného vědeckého člověka“. U Nietzscheho je tento obrat ohnivou silou, která jím hýbala po celý život; takovým plamenem, jak o sobě říká, byl jistě po celou dobu své existence. Z tohoto zkoumání poznal, že vody náboženství se vrátily zpět a zanechaly za sebou bažiny a rybníky; národy se od sebe oddělují tím nejnepřátelštějším způsobem a touží se navzájem roztrhat a vědy, provozované bez jakékoli míry a v té nejzaslepenější odevzdanosti, tříští a rozpouštějí vše, v co se pevně věřilo; vzdělané třídy a státy však smetlo „velkolepě opovržlivé peněžní hospodářství“. Nikdy nebyl svět světštější, nikdy nebyl chudší na lásku a dobrotu než v jeho době, vzdělané třídy už nebyly majáky ani útočištěm a byly den ode dne neklidnější, bezohlednější a bez lásky. Vše sloužilo „přicházejícímu barbarství“, včetně současného umění a vědy. Vzdělanci se zvrhli v největšího nepřítele vzdělanosti, protože chtěli zakrýt všeobecnou nemoc, a proto se museli stát překážkou pro každého léčitele. Pravda, o níž se v době této liberální společnosti bez lásky tolik káže, se však pro mnohé stala zcela nenáročnou bytostí, z níž není třeba mít obavy před žádným nepořádkem či rozvratem ze strany vládnoucí moci. Podle Nietzscheho je tato „pravda“ liberálního věku pohodlným a útulným stvořením, které by všechny stávající mocnosti znovu a znovu ujišťovalo, že kvůli ní nikdo nebude mít žádné potíže. Proti nepohodlným jevům by se však rozšířila nová inkviziční cenzura, neprolomitelné mlčení. A proto bylo jasné, že na nejlepší osobnosti té doby doléhala jistá sklíčenost a otupělost, věčné rozčarování z boje mezi přetvářkou a poctivostí, který se odehrával v jejich lůně, neklid v důvěře v sebe sama, a to byl jeden z důvodů, proč byli zcela neschopní být pro druhé průvodci i vychovateli. Věda, která se kdysi tak

vysoko povznesla při svém útoku na jiné věky, se často sama sesazovala z trůnu, duch žurnalistiky - bez kořenů - si razil cestu na univerzity a někdy si říkal filozofie. Hladce a obratně přednášejícímu přichází na katechezi Faust a Moudrý Nathan na rty, „jazyk a názory našich nechutných literárních novin“, ale je přesvědčen, že když se mluví o myslitelích a filozofech, je třeba, aby filozof měl „neochvějnou a drsnou mužnost“. Ta však v jeho době poklesla a skutečných mužů bylo málo. Celý tento proud, který stále více směřoval k úpadku, byl podmínkou toho, že Hölderlin a Kleist byli touto nedostatečností i svou vlastní neobvyklostí zkaženi, že nebyli schopni odolat klimatu této takzvané německé vzdělanosti, a jen „nátury rudé, jako Beethoven, Goethe, Schopenhauer a Wagner, jsou schopny mu odolat“. Ale právě takoví osamělí lidé potřebovali lásku, potřebovali kamarády, před kterými by mohli být otevření a prostí jako oni sami před sebou, v jejichž přítomnosti by přestala křeč skrývání a přetvářky. Odebrání těchto kamarádů by znamenalo rostoucí nebezpečí pro rozvoj německého ducha. Nejstrašnějším protijedem na neobvyklé lidi je zahnat je tak hluboko do sebe, že jejich opětovné vynoření je vždy sopečnou erupcí. A Nietzsche dodává zdrcující slova: *„Ale vždycky se najde polobůh, který vydrží žít v tak strašných podmínkách, žít vítězně; a chcete-li slyšet jeho osamělé písně, poslechněte si Beethovenovu hudbu.“*

„Jak,“ říká Nietzsche v jiné pasáži, *„má velký produktivní duch obstát mezi lidmi, kteří si už nejsou jisti svou jednotnou niterností a kteří se dělí na vzdělané lidi se vzdělanou a svedenou niterností a nevzdělané lidi s nedostatečnou niterností. Jak to má snášet, když se jednota národa ztratí, když navíc ví, že nálada právě té části národa, která si říká vzdělaná část národa a nárokuje si právo na národní umělecké duchy, je*

zfalšovaná a přibarvená?“ „Možná, že nyní raději zakopává svůj poklad, protože cítí odpor k tomu, že se nad ním jedna sekta okázale povyšuje, zatímco jeho srdce je plné soucitu se všemi.“

Instinkt lidí by dnes už takovému člověku nebyl nakloněn, bylo by zbytečné k němu toužebně rozpřahovat ruce. Jediné, co by mu nyní zbývalo, by bylo obrátit svou nadšenou nenávist proti onomu brzdícímu kouzlu, proti překážkám postaveným v takzvané výchově jeho národa, aby alespoň jako soudce odsoudil to, co pro něj, živého a život produkujícího, bylo zkázou a degradací: *„… tak vymění hluboký vhled do svého údělu za božskou rozkoš tvořivého a pomáhajícího a skončí jako osamělý vědoucí, jako bujarý mudrc.“*

To, co má Nietzsche při všech těchto uvědoměních a útocích na mysli, pociťuje sám v sobě jako „svaté nutkání“. Říká si: *„Zde je třeba pomoci, zde je třeba obnovit onu vyšší jednotu v povaze a duši národa, zde musí pod údery kladiva nepřízně osudu opět zmizet rozkol mezi nitrem a vnějškem.“*

A o cíli, k němuž by toto smíření mělo vést, o znovunastolení ztraceného celku, Nietzsche říká: *„Moje svědectví by zde tedy mělo výslovně konstatovat, že je to německá jednota v nejvyšším smyslu, o niž usilujeme a o niž usilujeme horlivěji než o politické znovusjednocení, jednota německého ducha a života po zničení protikladu formy a obsahu, niternosti a konvence.“*

Celý tento stále vyhrocenější postoj k německému duchu zdůvodňuje Nietzsche svým postřehem o liberální době, která není schopna čelit utlačovatelským hodnotovým systémům a která nyní začala přerůstat říši založenou v hrdinné válce. Poukazuje na bezprostřední hrozbu a především na biopolitické

ohrožení na Východě a říká: *„Nejen indiánské války a pletky v Asii mohou být nezbytné k tomu, aby se Evropa zbavila svého největšího nebezpečí, ale také vnitřní otřesy, rozštěpení říše na malá tělesa a především zavedení parlamentního nesmyslu...“*

Říká, že si tento vývoj nepřeje, ale že je třeba mu čelit a sebrat odhodlání učinit Evropu jakoby hrozivou, totiž poslat do ní vůli, aby tento kontinent dostal plán vypočítaný na tisíciletí; neboť dlouho spřádaná komedie jejího malého státnictví a také jejího dynastického a demokratického polyteismu musí skončit: *„Čas malé politiky skončil: příští století už přinese boj o ovládnutí země, nutkání k velké politice.“*

Vzhledem k tomuto celkovému hodnocení znovu doufá v přísné německé srdce, v německou formu skepse, ve „fridrichiánismus povznesený duchem“, a nejednou konstatuje, že dnes, kdy v Evropě přichází ke cti a rozděluje vyznamenání pouze stádní zvíře, musí přijít k vládě zcela jiný typ člověka, aby tento osud zvrátil. Tak začíná hluboká kritika celé společenské struktury, kritika marxistického hnutí, v té době již falešně nazývaného socialistickým, která je dnes nemyslitelná v logičtějším a destruktivnějším smyslu. Marxismus je pro něj tyranie nejnižších a nejhloupějších, tj. povrchních, závistivých a tříčtvrtečních aktérů, promyšlená až do konce; je to vlastně vyústění „moderních idejí“ a jejich latentního anarchismu. Nietzsche se především staví proti snaze zrušit pojem vlastnictví, protože zrušení tohoto pojmu vlastnictví musí plodit ničivý boj o existenci; člověk je tak totiž proti všemu, co vlastní jen dočasně, bez zajištění a oběti, nakládá s tím vykořisťovatelsky, jako lupič nebo jako zhýralý marnotratník. A uprostřed této kritiky se již objevuje náznak východiska: *„Ponechte otevřené všechny cesty k malým majetkům, ale*

zabraňte náhlému obohacování bez námahy; vyjměte z rukou soukromníků a soukromých společností všechna odvětví dopravy a obchodu, která jsou příznivá pro hromadění velkých majetků, totiž obchod s penězi - a považujte za nebezpečné pro veřejnost jak ty, kdo vlastní příliš mnoho, tak ty, kdo nevlastní nic.“

A následně dodává: *„Vykořisťování pracovníka bylo, jak si nyní uvědomujeme, hloupostí, loupeží na úkor budoucnosti, ohrožením lidské společnosti.“*

Proti marxistické představě třídního boje uvádí vztah mezi vojáky a vůdci, který je stále slušnější a lepší než tehdejší vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. O této době píše: *„Lidé chtějí žít a musí se prodávat, ale pohrdají těmi, kteří této potřeby využívají a pracovníka si kupují.“*

Ani tehdy si Nietzsche nemyslí nic o národní buržoazii a obě protichůdné strany - socialistickou a národní - nebo jak se v různých zemích Evropy jmenují, nazývá „hodné jedna druhé“, tedy obě nedůstojné.

Je pochopitelné, že takové myšlenky, zpočátku vyložené v rozumové, později v aforisticky útočné formě, vrážející do samolibosti liberálního světa, nebyly vyslyšeny, byly s úsměvem odmítnuty a nebyly vzaty na vědomí lidmi jeho doby, a to i tam, kde prorockými slovy poukazuje na celé pokrytectví marxistického programu ráje, bezstátní a beztřídní ideální společnosti: *„Marxismus potřebuje co nejhlubší prostituci všech občanů před bezpodmínečným státem, protože nic podobného nikdy neexistovalo.“* Tato předtucha marxistické diktatury, kterou vidíme pochodovat proti nám jako smrtelného nepřítele z Moskvy, je tedy jasně prorokována. Spojila se s tou

silou, kterou Nietzsche označil za obzvlášť nebezpečnou, aniž by chtěl tvrdit, že dokázal podrobně prozkoumat celou strukturu a psychologii tohoto Východu. Nietzsche však ví, že vývoj, k němuž nyní došlo, pravděpodobně přes veškeré jeho uvědomění nelze v krátké době zvrátit, a proto předpovídá, že z této směsi liberalismu, plutokracie a anarchie musí vzejít velká krize Německa a celého evropského kontinentu. Je hluboce přesvědčen, že tento mišmaš iniciovaný celým liberálním hnutím - čímž vyjadřuje neúnavnou nenávist k Rousseauovi jako intelektuálnímu původci těchto proudů - musí jednoho dne přivést Evropu k nejstrašnějším všeobjímajícím konfliktům, ale možná pak i k drsným tyranským jevům. Říká: *„Demokratizace Evropy je zároveň nedobrovolnou událostí pro výchovu tyranů - slovo chápané v každém smyslu, včetně toho duchovního.“*

Toto jasné uvědomění si nejkrajnějších možností vývoje odděluje Nietzscheho jako myslitele a aktivního, vojáckého filozofa stále zřetelněji od všech hnutí jeho doby. Pozorování uměleckého zmatení stylů a toto jasné uvědomění si bezpostojové současnosti, nekriticky obrácené ke všem možným protichůdným tradicím, se pak u něj spojují v nepředstavitelně ostřejší a jízlivější kritiku celé jeho doby. Jako u každého velkého fenoménu nesmí být jeho žáci postaveni před alternativu, že musí uznat všechno, nebo nic. Naopak, i Nietzsche, který po desetiletích nepochopení a špatného hodnocení nyní vstupuje do epochy svého všeobecného národního uznání, bude muset nést stejný osud jako všichni ostatní velikáni: to, co je podmíněno dobou, co lze interpretovat pouze z jeho osobního osudu, ale právě proto to nelze považovat za absolutní, bude zapomenuto, ale o to zřetelněji nalezne skutečné jádro a neúprosně správný směr jeho myšlení své hluboké uznání a úctu uprostřed povrchního světa. A díky

tomu je pochopitelná i podstata celé lidské tragédie Friedricha Nietzscheho. Jednou napsal svému příteli: *„Víš, ještě nikdy na mě ženský hlas hluboce nezapůsobil, i když jsem slyšel osobnosti všeho druhu. Ale věřím, že na světě existuje hlas pro mě: hledám ho. Kde je?“*

Hledal tento hlas porozumění a přátelství. Získal také řadu přátel, ale postupně, se stále ostřejším vědomím blížícího se intelektuálního a politického osudu, se začali stahovat i jeho dosavadní společníci. Společníci z jeho učeneckých let se propadají do měšťanského světa. Zdá se, že ani Richard Wagner se nechce vydat cestou, která by ho posunula vpřed, a v tomto bolestném loučení, které se až do konce nese stále v odtažitém obdivu, vystupuje na povrch největší vnitřní krize Nietzscheho života, když prohlašuje, že Wagner jako umělec, s nímž nyní podle jeho názoru musí být v duchovní opozici, se odcizuje i těm lidem v Německu, kteří stojí za to, aby na něm pracovali. Zejména v souvislosti s tím jednou napsal: *„Mé spisy mají být tak temné a nepochopitelné! Myslel jsem si, že když mluvíte o strádání, pochopí vás ti, kteří jsou v nouzi. To je jistě pravda: ale kde jsou ti, kteří jsou ‚v nouzi‘?“*

A později, když si uvědomí, že zůstane bez ozvěny, zvolá: *„Tisíckrát lepší samota! A když už musím, tak zahynout sám!“*

To je nakonec postoj ke světu, rozloučení se všemi nadějemi mládí, plné vědomí toho, že je osamělý a dokud sám žije, nikdy nebude vyslyšen. Z této samoty pak vypráví o temných hodinách, kdy nevěděl, jak žít, kdy se ho zmocňovalo černé zoufalství, jaké nikdy předtím nezažil. Přesto ví, že se mu nepodaří uniknout zpět, doprava ani doleva a že už nemá na výběr. Právě tato logika ho tváří v tvář osudu udržovala při životě. Je pravda, že jeho poslední psaní odhalilo utrpení tohoto

stavu, a přidává několik vět, které si dnes chceme připomínat jako lidský odkaz velkého samotáře: *„Člověk by ode mě teď neměl čekat ‚hezké věci': stejně jako by neměl čekat, že trpící a hladové zvíře s humorem roztrhá svou kořist. Léta trvající nedostatek skutečně osvěžující a uzdravující lidské lásky, absurdní izolace, která činí téměř z každého zbytku spojení s lidmi příčinu ran: to vše je nejhorší a má jen jedno právo, právo být nutný.“*

Tímto posledním slovem byla vyjádřena podpora, která Nietzscheho provázela všemi těžkostmi a zápasy jeho života. Byl si vědom toho, že to, co říká, je slovo pro budoucí časy - „neboť některá generace musí zahájit boj, v němž má pozdější generace zvítězit“ -, takže musel existovat někdo, kdo uprostřed tohoto demokratizovaného, duchovně zanedbaného světa na konci 19. století dokázal navzdory všemu zasadit prapor nové naděje a nové víry. Mnozí z nejlepších trpěli pod vlivem Gründerzeit (gründerská epocha) a zhmotnělé doby. Pojem „Reichsverdrossenheit“ (rozčarování z Říše), který se tehdy objevil, nebyl jen povrchním projevem hospodářského a sociálního vývoje, ale také vnitřním zklamáním z nadějí, které všechny prostoupily s vyhlášením Německé říše ve Versailles. Nemusím uvádět jména těch, kteří se s hořkostí a bolestí stáhli na burze a v marxismu na vzestup podřadných, v politice a ve společnosti filištínských. Ale nikdo necítil tyto vibrace podzemní, vše ohrožující zvěsti tak hluboce jako Friedrich Nietzsche. I kdyby nám byl v některých oblastech ten či onen z těchto proroků naší doby obzvlášť blízký, jako celková osobnost a jako neochvějný rozpoznávač celé epochy, která se chystá zaniknout, byl Friedrich Nietzsche pravděpodobně největším fenoménem německého a evropského intelektuálního světa své doby! Při všech jeho pozdějších vyznáních a kritikách

je totiž třeba mít na paměti jednu věc: jestliže ve svých výrocích pouze utrpěl rány, a proto zaujal bojový postoj proti přímým viníkům těchto ran, pak by se přesně totéž stalo, kdyby žil dlouhou dobu ve Francii, Anglii nebo jiné zemi. Všude totiž působily tytéž jevy úpadku, které ničily staré, zavedené tradice, aniž by vytvářely nové vazby a zakládaly nové ideály. Celý svět vzdával hold nižším hodnotám. Přehodnocení těchto hodnot upadajícího liberálního lidstva na ideál ušlechtilé, tvrdé osobnosti, aby bylo možné dosáhnout velikosti, to bylo v podstatě Nietzscheho učení, které prochází celým jeho dílem. Jestliže se v poslední době obzvláště zdůrazňuje jeho „Vůle k moci“, pak toto jádro bylo také zcela oprávněně označeno za centrum odporu v jeho osobě, z něhož lze vysvětlit jak rozumová pojednání, tak extatické proklamace „Zarathustry“ a tvrdé útoky jeho posledních spisů. Na tomto místě však musíme protestovat proti pokusům našich současných nepřátel vykládat tento pohled na existenci jako jakési odhodlání k permanentním vojenským útokům, například na dobře vychovanou demokratickou společnost Západu, jako ztělesnění věčně mír narušujícího „pruského militarismu“. To, co se zde vyjadřuje, je spíše zákon života. Každý velký úspěch ve světě se chce stát významným, každá velká státní idea se chce prosadit, každý vědecký objev usiluje o všeobecné uznání, každý velký umělecký čin hledá své publikum a každý myslitel očekává intelektuální ohlas a doufá v následovníky. Všechny jevy života se vyznačují vůlí uplatnit ve vnějším světě tvůrčí sílu, která do něj pronikla. Konkurence ve všech oblastech byla vždy rozhodující skutečností života a bylo by zapotřebí veškerého pokrytectví demokratické doby, abychom se snažili přesvědčit svět, že veškeré usilování o moc oklikou, jak se o to snaží burzovní a finanční piráti, je prospěšnou mírovou činností. Po

pravdě řečeno, ještě nikdy nepůsobily mocenské instituce jako hyeny života, jako bezcitní kapitalisté z mezinárodní burzy, ještě nikdy nedošlo k takovému chloroformování celých národů, jako to provádí všežidovský tisk, a ještě nikdy nedošlo k zákeřnějšímu mocenskému útoku na velkou kulturu kontinentu než po těchto vlivech marxistického diktátorského hnutí. To, co Nietzsche prorokoval, evropský anarchismus, bylo na cestě: listopad 1918 pro Německo, propadnutí se do krvavé mlhy bestiální občanské války mezi mnoha národy. Versailleský diktát byl pekelným pokusem přinutit celý velký národ k podmínkám, z nichž mohl očekávat jen zoufalství, anarchii a rozdělení své existence.

Podobné nebezpečí hrozilo i ve všech ostatních zemích. K úžasu všech se však probudil německý duch, o němž Nietzsche mluvil na začátku svého díla, plný předtuchy a hluboké naděje: z temnoty zrady se na denní světlo času vynořila nová, ušlechtilá představa života a světonázor, který s úctou uznával zákony tohoto života. Tato vůle k životu se nespokojila s rozjímáním a poznáváním, ale byla spojena s pudově vázanou vůlí z kořenů německé bytosti a zformovala se v politickou moc proti všem ostatním mocenským silám. Když se objevila, již dnes ve světodějném formátu, spikli se proti ní všichni ti, kteří chápali příklad ušlechtilosti jako útok proti své vlastní bezprizorní existenci, kteří chápali, že objevení se pravdivého aristokratického ideálu, který však tvoří národní společenství, je spojeno s nebezpečím pro velké zisky peněžních králů a jejich přisluhovačů: druhé vyhlášení války nové Evropě ji uvrhlo do druhé světové války. Mocnosti, které spolu nyní zápasí, tedy nejsou nové; předznamenávají je liberální hnutí 19. století, přetechnizování nového věku, neomezená vláda peněz a zlata, monopolizace celého zpravodajského systému v Evropě

rukama cizích ras. Evropské kulturní občany, kteří se unavili ukolébáním svých odbojových sil, nyní zaplavuje dlouho zadržovaná ničivá vášeň z Východu, která v podivné kombinaci s židovsko-západním marxismem otřásla nejen Německem, ale celým evropským kontinentem v základech. Jestliže dnes hrdě prohlašujeme, že nacionálněsocialistické Německo je stále jediným obráncem této staré Evropy, jestliže můžeme říci, možná v poněkud jiném smyslu než Nietzsche v 19. století, ale s ještě větší hloubkou, že jsme dnes „příkladnými Evropany“, pak je to právo, které bylo historicky poctivě vybojováno. Zároveň však chceme se vší skromností prohlásit, abychom neupadli do tartuferie, kterou Nietzsche tak právem odsuzoval, že mnohé jevy starého věku jsou u nás stále patrné, že někteří filistři stále šíří onu zatuchlou atmosféru, kterou Nietzsche tolik trpěl, že některé maloměšťácké schematické myšlení ještě nedosáhlo svobody, o níž snil Nietzsche a o níž sníme i my sami, že některým hrozí, že budou chodit jako filistři, místo aby byli Fausty. Ale i přes toto poznání stále cítíme ve své zkušenosti velkou přitažlivost nové doby a víme, že to, co nás neslo a dává dnešnímu německému národu vnitřní vůli k neochvějnému odporu, má svůj základ také v onom hlubokém otřesu osamělého Nietzscheho, který ho provázel životem plným bolesti, jenž v jeho osamělosti často vedl k zoufalství a obviňování, ale zároveň byl vždy poháněn vpřed absolutní nutností takového dialogu s budoucností.

Ve skutečně historickém smyslu stojí dnes před zbytkem světa nacionálněsocialistické hnutí jako celek, stejně jako kdysi Nietzsche jako jednotlivec před mocnostmi své doby. Zápas mezi dvěma principy se opakuje v obrovském experimentu přírody a života. Účinnost celého světa opovrženíhodných peněžoměnců a jejich žoldáků, vášeň milionů závistivých

bolševiků vybičovaných nenávistí, zuřivá rozkladná práce židovského podsvětí, to vše jako by bylo krátce před zdánlivě dosaženým cílem smeteno ze srdce Evropy mohutnou očistnou vlnou. Nyní se záplavy lidí a materiálu těchto mocností valí proti tomuto probouzejícímu se srdci naší části světa, proti učení a osudovému postoji, který prověřuje každé heslo intelektuálního boje a politiky z hlediska jeho skutečných hodnot, tj. který shledává svobodu skutečně hodnou obrany jen tehdy, je-li nesena smyslem pro čest, který je schopen vítat liberálnost jen do té míry, do jaké je spojena s ušlechtilým postojem, tj. s odmítáním slabého pěstování méněcenných a společenství cizích lidí, a který konečně vítá sociální spravedlnost, jež zahrnuje všechny části národního společenství a v širším smyslu celoevropského společenství národů. Konečně vítá sociální spravedlnost, která zahrnuje všechny části národního společenství a v širším smyslu celoevropského společenství národů, které kromě uznání a prosazení oprávněných potřeb jednoho národa vznáší toto volání i na celý kontinent, aby zmizely příčiny podněcování milionů lidí proti Německé říši a Evropě. Jestliže však před mnoha a mnoha desetiletími několik osamělých lidí dokázalo jen prorocky předvídat nadcházející anarchii a její války a nakonec se zhroutilo, protože je nebylo možné vyslyšet, dnes stojí nacionálněsocialistická Velkoněmecká říše jako blok vůle 90 milionů lidí uprostřed tohoto obrovského boje a je si také plně vědoma, že slouží nutnosti velkého života, nutnosti evropského osudu. Jestliže dnes takzvané humanitní demokracie vítají bolševismus ve svém středu jako něco, co k nim patří, a dokonce mu přiznávají právo nazývat se demokratickým, pak si samy na svá nízká čela dávají pečeť nízkosti. Kdo tento ničivý hněv proti všem ušlechtilým statkům minulosti a proti nově

vznikající tvůrčí vůli označuje za vztahující se k sobě samému, přestal být ve svém vedení Evropanem.

Tak my, nacionální socialisté, dnes vidíme působení těch sil, které, přicházející z minulosti, se v 19. století začaly stávat nebezpečnou rozkladnou silou a dnes ve velkém, hnisavém procesu vedou k nejstrašnější nemoci evropského bytí, a zároveň uprostřed tohoto zlověstného proudu vidíme, jak někteří proroci pozvedají svůj hlas a požadují, aby tyto protitvůrčí hodnoty byly zlomeny a pomohly tak uskutečnit novou hierarchii života. Mezi nimi dnes ctíme osamělého Friedricha Nietzscheho. Po zbavení se všeho současného a příliš lidského stojí tato postava dnes duchovně vedle nás a my ji zdravíme napříč věky jako blízkého příbuzného, jako duchovního bratra v boji za obrodu velké německé duchovnosti, za utváření velkorysého a rozsáhlého způsobu myšlení a jako zvěstovatele evropské jednoty, jako nezbytnost pro tvůrčí život našeho starého kontinentu, který se dnes omlazuje ve velké revoluci.